

Fiche 1: Mededeling Europees cultuur kompas

1. Algemene gegevens

a) Titel voorstel

Mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Raad, het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's: een cultuurkompas voor Europa

b) Datum ontvangst Commissiedocument

12 november 2025

c) Nr. Commissiedocument

COM(2025) 785

d) EUR-Lex

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/?uri=CELEX:52025DC0785>

e) Nr. impact assessment Commissie en Opinie

N.v.t.

f) Behandelingstraject Raad

Raad voor Onderwijs, Jeugd, Cultuur en Sport

g) Eerstverantwoordelijk ministerie

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

2. Essentie voorstel

Het cultuurkompas voor Europa is een mededeling van de Commissie en is een toekomstgericht strategisch raamwerk om cultuur te betrekken bij andere beleidsvelden van de Commissie. In dit fiche staat 'cultuur' gelijk aan het geheel van de culturele en creatieve sectoren (hierna: CCS). Dat zijn de kunsten, letteren, audiovisuele sectoren, creatieve industrie en het cultureel erfgoed. Met het cultuurkompas stelt de Commissie een breed kader op, met als uiteindelijk doel om het maatschappelijke en economische potentieel van cultuur ook in relatie tot andere beleidsterreinen voor individuen, samenlevingen en gebieden beter te benutten en ervoor te zorgen dat de CCS betrokken worden bij thema's als Europese eenheid, diversiteit, innovatie, weerbaarheid en excellentie.

Het cultuurkompas bestaat uit vier elementen: de EU verdedigt Europese waarden en culturele rechten, de EU ondersteunt kunstenaars en professionals in de CCS, de EU benut cultuur om de Unie concurrerender,

veerkrachtiger en hechter te maken en de EU ziet cultuur als onderdeel van haar externe beleid en promoot internationale culturele relaties en partnerschappen. Hieronder volgt een toelichting per punt.

De lidstaten en de Unie moeten Europese waarden en culturele rechten, zoals de artistieke vrijheden van de CCS, actief beschermen. Dat is tevens een uitgangspunt in het toekomstige AgoraEU programma, het Europese programma voor cultuur voor de periode 2028-2034. Dit is van belang voor een democratische en weerbare maatschappij, waarbij ook het Europees democratisch schild wordt genoemd.¹ Naast de vijf bestaande EU-prijzen om de zichtbaarheid van cultuur te promoten zal er een nieuwe EU-prijs voor podiumkunsten worden ingesteld, om artistieke excellentie te vieren. Ook wil de Commissie onder andere investeren in diversiteit van het digitale cultuuraanbod en onderzoekscapaciteit inzetten op de wereldwijde vindbaarheid van digitaal Europees cultuuraanbod.

De Commissie ziet cultuurparticipatie en toegankelijkheid van culturele activiteiten als essentieel voor de bevordering van burgerschap en fundamenteel voor elke democratische en inclusieve maatschappij. De Commissie pleit voor een vrijwillig raamwerk voor erkenning van nationale culturele erfgoedpassen voor jongeren, het promoten van *DiscoverEU* culturele routes voor jongeren en het vergroten van het aanbod binnen de bestaande EU-jongerenkortingskaart van het Erasmus+ programma.

De Commissie noemt een aantal maatregelen om kunstenaars en professionals in de CCS te ondersteunen. Zij zijn gebaat bij goede arbeidsmarktomstandigheden. Daarom wil de Commissie onder andere een EU-kunstenaarshandvest opstellen waarin de basisprincipes, richtsnoeren en afspraken voor de CCS worden beschreven. Om de betrokkenheid van jeugd te vergroten wordt gepleit voor talentontwikkeling en kansen voor jongeren.

Het streven om als EU cultuur te benutten om de Unie concurrerender, veerkrachtiger en hechter te maken wordt met een aantal punten toegelicht. De Commissie wil het aanjagen van innovatie en het creëren van banen door de CCS verder aanmoedigen. De Commissie wil digitale technologie en in het bijzonder kunstmatige intelligentie verankeren in de CCS en inzetten op de digitale transformatie van de CCS. De Commissie wil het regionale en lokale cultuurbeleid bevorderen (o.a. via het Nieuw Europees Bauhaus en Europese Culturele Hoofdsteden na 2033). Zij geeft aan het Europees erfgoedlabel te willen vernieuwen.

De mededeling pleit ervoor dat de EU cultuur ziet als onderdeel van haar externe beleid en gebruikt om internationale culturele relaties en partnerschappen te promoten. Cultuur moet daarom, meer dan nu al het geval is, onderdeel worden van het buitenlandbeleid van de EU en een grotere rol krijgen in het uitbreidings- en integratiebeleid van de EU.

¹ Zie https://commission.europa.eu/document/2539eb53-9485-4199-bfdc-97166893ff45_en

Daarnaast wil de Commissie via een gezamenlijke verklaring van het Europees Parlement, de Europese Raad en de Commissie, getiteld "Europa voor cultuur, cultuur voor Europa", draagvlak creëren voor de belangrijkste beginselen van het cultuurbeleid in Europa.

Verder stelt de Commissie voor om een periodiek rapport te publiceren over de staat van CCS in de EU dat met name op artistieke vrijheid zal focussen en hierover met de sector in gesprek te gaan. Ook zal een Europese organisatie worden ingesteld die culturele gegevens publiceert in nauwe samenwerking met de lidstaten.

Tot slot geeft de Commissie aan dat zij de inzet op cultuur ziet als een strategische investering. Daarbij gaat zij naast de bestaande instrumenten op zoek naar nieuwe wegen voor de financiering van de CCS. Ook zal er actief gewerkt worden aan het *mainstreamen* van cultuurfinanciering via andere programma's van de EU, zoals Erasmus+, Horizon Europe, het Europees Concurrentievermogenfonds en *Global Europe*.

3. Nederlandse positie ten aanzien van het voorstel

a) Essentie Nederlands beleid op dit terrein

Democratie, vrijheid en diversiteit zijn grondwaarden van het nationale en het internationale cultuurbeleid. Artistieke en redactionele vrijheden staan daarin centraal. Het kabinet benadrukt het belang van het recht van iedere burger om actief deel te nemen aan het culturele leven. In het huidige Nederlandse cultuurbeleid wordt gewerkt aan gedeelde opgaven, participatie en breed publieksbereik. Hieronder valt het versterken van professionals in de CCS, talentontwikkeling, kansen voor digitalisering en voor toekomstbestendig erfgoed. Ook zet Nederland in op het bevorderen van creativiteit en ontwerp bij ruimtelijke en maatschappelijke transitieopgaven, inclusief het betrekken van erfgoed en cultuurhistorische waarden. Het vergroten van cultuurparticipatie van jongeren doet Nederland niet alleen via cultuureducatie en cultuurcoaches, maar ook met de Cultuurkaart in het voortgezet en middelbaar beroepsonderwijs. Dit sluit aan bij de genoemde nationale erfgoedpassen. De Nederlandse bijdrage aan de EU-jongerenkortingkaart wordt stopgezet. Voor het vergroten van de toegankelijkheid van cultuur en media voor mensen met een beperking heeft Nederland zich gecommitteerd aan het VN-verdrag Handicap. Het kabinet heeft in de bijbehorende werkagenda aangekondigd in te zetten op het ontwikkelen van het Kennispunt Toegankelijke Cultuur, op het starten van een financiële regeling die het mogelijk maakt om toegankelijkheid en inclusie te vergroten, op aanscherping van bestaande regels, zoals voor audiodescriptie en op het stimuleren van de inzet op representatie. Dit sluit aan bij de ambities van de Commissie om de participatie van mensen met een beperking te vergroten.

De verbetering van de arbeidsomstandigheden van kunstenaars en de ontwikkeling van aankomende professionele kunstenaars zijn een prioriteit binnen het cultuurbeleid in Nederland.

Uit nationaal onderzoek is gebleken dat de arbeidspositie van mensen in de culturele sector zorgwekkend is. Dit heeft binnen de sector geleid tot de ontwikkeling van de 'Arbeidsmarktagenda culturele en creatieve sector'. Daaruit is bijvoorbeeld de *Fair Practice Code* voortgekomen, die dient als leidraad voor hoe de

sector gezamenlijk werkt aan een toekomstbestendige arbeidsmarkt en een professionele praktijk. Het belang van het ondersteunen van de arbeidsmarkt-omstandigheden van professionals in de CCS is een speerpunt in het Nederlandse beleid om een gezond ecosysteem in de CCS te creëren.

Het is van belang om ervaringen ook op internationaal niveau uit te wisselen. Het belang van het versterken van gezondheid en welzijn door cultuur wordt ook door Nederland gezien.

Wat betreft talentontwikkeling vinden in Nederland verkenningen plaats voor toekomstig beleid, in de eerste plaats op het gebied van klassieke muziek en dans.

Het Nederlandse beleid is erop gericht de CCS concurrerender en veerkrachtiger te maken, onder andere door het bevorderen van de digitale transformatie van deze sectoren. Ontwerpkracht wordt in Nederland gericht ingezet om te helpen maatschappelijke vraagstukken op te lossen en om verantwoorde, werkbare toepassingen van technologie te realiseren. Het kabinet doet dit ook door de inzet van ontwerp en cultureel erfgoed bij ruimtelijke transitie. Zo zorgen we voor het behoud van identiteit van de fysieke leefomgeving, dat deze herkenbaar blijft en dat de kwaliteit wordt versterkt. Ook het vestigingsklimaat blijft daardoor aantrekkelijk en wordt verder versterkt. Het kabinet hecht veel waarde aan het Europees Erfgoedlabel met haar grote netwerk en transnationale sites. Nederland zet in op het betrekken van cultuur bij de groene transitie, door het faciliteren van de sector om stappen te kunnen zetten.

Het kabinet heeft een internationaal bilateraal cultuurbeleidskader (ICB) dat goed aansluit bij de gepresenteerde inzet van de Commissie. Ook in Nederland wordt cultuur ingezet om bij te dragen aan maatschappelijke vraagstukken en de Nederlandse CCS buiten Nederland zichtbaar te maken. Hiervoor draagt Nederland ook bij aan multilaterale samenwerking op het gebied van cultuur binnen o.a. UNESCO en de Raad van Europa. Het kabinet ziet cultuur daarnaast als een sterk middel om te gebruiken in de strategische communicatie en activiteiten van de EU in kandidaat-lidstaten en de bredere nabuurschapsregio, en om relaties met deze landen te versterken. Op EU-niveau heeft het kabinet goede ervaringen met samenwerking in het externe beleid op gebied van cultuur, denk aan de samenwerking tussen EU lidstaten om de culturele identiteit van Oekraïne te beschermen. Tussen lidstaten is eerder uitgewisseld dat dit beter en coherenter kan.

b) Beoordeling + inzet ten aanzien van dit voorstel

Het kabinet verwelkomt de mededeling van de Commissie over het cultuurkompas en steunt de daarin toegelichte vier richtingen, die overeenkomen met het Nederlandse nationale beleid en de Nederlandse belangen. Dat geldt in het bijzonder voor de ambitie om de CCS nauwer te betrekken bij andere programma's van de EU en het ontwikkelen van een bredere basis voor cultuurfianciering door het betrekken van private financieringsbronnen. Ook het betrekken van cultuur bij het EU-buitenlands beleid sluit aan bij de Nederlandse invulling van het internationale cultuurbeleid.

In dit fiche zal het kabinet haar positie geven ten aanzien van de concrete *nieuwe* zaken die in het cultuurkompas worden aangekondigd; op staand beleid zal in dit fiche niet verder worden ingegaan. Het kabinet ondersteunt de intentie van de Commissie ten aanzien van de gezamenlijke verklaring “Europa voor cultuur, cultuur voor Europa” en wacht de verdere uitwerking hiervan af de huidige concepttekst sluit aan bij Nederlands beleid.

Het kabinet neemt kennis van het initiatief van de Commissie om periodiek een rapport te publiceren over de Staat van CCS in de EU en hierover met de sector in gesprek te gaan. Daarbij vindt het kabinet het van belang dat de lidstaten nauw betrokken worden bij deze dialoog. In de visie van de Commissie over arbeidsmarktomstandigheden van professionals in de CCS wordt hoofdzakelijk ingezet op kennisdeling en het opstellen van Europese richtsnoeren ten behoeve van Europese subsidies. Dit is passend bij de bevoegdheden van de Commissie. Het kabinet hecht waarde aan het verzamelen en uitwisselen van culturele data, trends en *best practices*, maar is op dit moment niet overtuigd van de meerwaarde van het oprichten van een nieuwe organisatie zoals de Commissie ten aanzien van culturele gegevens voorstaat. Er gebeurt namelijk al veel in de lidstaten, en door Eurostat en het *Compendium of Cultural Policies and Trends* op het niveau van de EU en de Raad van Europa. Het kabinet benadrukt dat er geen onnodig extra werk moet worden gecreëerd.

De Commissie stelt verder een aantal zaken voor: het instellen van een EU-prijs voor podiumkunsten, het openstellen van de bestaande EU-jongerenkortingskaart voor meer cultureel aanbod, het instellen van een netwerk van culturele jongerenambassadeurs en het opstellen van een EU-kunstenaarshandvest. Het is de vraag wat de meerwaarde van deze voorstellen gaat zijn t.o.v. nationale inzet. Het kabinet wacht het opstellen van EU-richtsnoeren voor cultuur, gezondheid en welzijn af vanwege het belang en de meerwaarde van cultuur bij preventie van gezondheid en welzijn. Het kabinet stelt vast dat de mededeling over het bevorderen van cultureel toerisme past in het Nederlandse beleid voor toerisme. Het kabinet verwelkomt suggesties om cultuur te integreren in internationale partnerschappen, mits dit een duidelijk doel dient. Tenslotte verwijst het cultuurkompas naar een toekomstige strategie voor kunstmatige intelligentie en de CCS en andere auteursrecht-gerelateerde zaken. Het kabinet benadrukt het belang van zo’n strategie en kijkt uit naar een concreet voorstel.

c) Eerste inschatting van krachtenveld

De Commissie geeft het cultuurkompas gepresenteerd tijdens de formele OJCS-raad op 28 november 2025. Diverse lidstaten hebben het initiatief verwelkomd.

4. Grondhouding ten aanzien van bevoegdheid, subsidiariteit, proportionaliteit, financiële gevolgen en gevolgen voor regeldruk, concurrentiekracht en geopolitieke aspecten

a) Bevoegdheid

De grondhouding van het kabinet is positief. De mededeling heeft betrekking op beleid voor cultuur en de interne markt. Op het terrein van cultuur is sprake van een ondersteunende bevoegdheid van de EU (artikel 6, onder c, VWEU). Op het terrein van interne markt is sprake van een gedeelde bevoegdheid van de Unie en de lidstaten (artikel 4, tweede lid, onder a, VWEU).

b) Subsidiariteit

De grondhouding van het kabinet is positief. De mededeling heeft tot doel om het potentieel van cultuur voor individuen, samenlevingen en gebieden beter te benutten en ervoor te zorgen dat de CCS bij thema's als Europese eenheid, diversiteit, innovatie en excellentie worden betrokken. Gezien het hier gaat om het bevorderen van grensoverschrijdende samenwerking kan dit onvoldoende door de lidstaten op centraal, regionaal of lokaal niveau worden verwezenlijkt, daarom is een strategie op EU-niveau noodzakelijk. Alleen door deze grensoverschrijdende samenwerking worden belemmeringen op de interne markt voor cultuur en media weggenomen.

c) Proportionaliteit

De grondhouding van het kabinet is positief. De mededeling heeft tot doel om het potentieel van cultuur voor individuen, samenlevingen en gebieden beter te benutten en ervoor te zorgen dat de CCS bij thema's als Europese eenheid, diversiteit, innovatie en excellentie betrokken worden. De Commissie heeft gekozen voor een strategie die niet bindend is, maar wel geschikt is om de doelstelling te bereiken, namelijk de CCS nauwer betrekken bij andere programma's van de EU. Het is mede gericht op het ontwikkelen van een bredere basis voor cultuurfinitiering. Bovendien gaat de strategie niet verder dan noodzakelijk, omdat er weinig nieuw beleid wordt voorgesteld maar er vooral samenhang en overzicht wordt gecreëerd. Met deze strategie laat de Commissie voldoende ruimte aan de lidstaten om eigen nationale initiatieven te ontplooien.

d) Financiële gevolgen

De in de mededeling aangekondigde maatregelen zullen worden gefinancierd via het huidige Creatief Europa programma en vanaf 2028 via het voorgestelde AgoraEU-programma. In overeenstemming met haar voorstel wil de Commissie voortbouwen op de erfenis en successen van Creatief Europa en heeft zij voorgesteld het budget voor cultuur onder het nieuwe Meerjarig Financieel Kader te verdubbelen.

Nederland is van mening dat de benodigde EU-middelen gevonden dienen te worden binnen de in de Raad afgesproken financiële kaders van de EU-begroting 2021-2027 en dat deze moeten passen bij een prudente ontwikkeling van de jaarbegroting. Het kabinet wil niet vooruitlopen op de integrale afweging van middelen na 2027. Eventuele budgettaire gevolgen worden ingepast op de begroting van het beleidsverantwoordelijke departement, conform de regels van de budgetdiscipline.

e) Gevolgen voor regeldruk, concurrentiekracht en geopolitieke aspecten

De Commissie geeft in de mededeling aan bijzondere aandacht te besteden aan vereenvoudiging, onder meer door meer gebruik te maken van trapsgewijze subsidies en financiering die niet gekoppeld is aan kosten en forfaitaire bedragen. Dit zou moeten leiden tot meer efficiëntie en een betere toegankelijkheid. Op basis hiervan is te verwachten dat de regeldruk afneemt, echter zijn de consequenties van de mededeling voor regeldruk nog niet volledig te overzien. Het kabinet zal bij de verdere uitwerking van de mededeling de consequenties voor regeldruk in de gaten houden.

Aandacht voor de culturele sector kan bijdragen aan innovatie en concurrentiekracht van Europa. De gezamenlijke verklaring die de Commissie voorstelt is mede ingegeven door de toenemende druk op Europese waarden als vrijheid van artistieke en redactionele expressie. Dit past in de huidige aandacht voor de weerbaarheid van democratie en fundamentele waarden.